

Vidzemes Augstskola
Studiju programma "Mediju studijas un žurnālistika"
1. kursa students Valters Žagata
Studiju kurss "Žurnālistikas praktikums / Žurnālistikas žanri un tehnikas I"
Mājas darbs "Apraksts"
02.04.2024.

Aprite ekonomika

Mūsdienu pasaulē viens no visaktuālākajiem jautājumiem ir vides aizsardzība un resursu taupīšana. Vides piesārņojuma un klimata pārmaiņu tēmas vajā mūsdienu sabiedrību un daudzi risinājumi un metodes tiek izmantotas, bez skaidriem rezultātiem. Šī tēma ir radījusi lielas izmaiņas pasaulē un ietekmē to, kā mēs dzīvojam, ko mēs darām un ir liela daļa pasaules esošās ekonomikas. Tomēr, joprojām šķiet, ka cilvēki nevar atbrīvoties no, iespējams, galvenā vaininieka pie piesārņojuma, tradicionālā lineārā ekonomikas modeļa, kura rezultātā resursi un produkti tiek izmesti, kļūstot par atkritumiem. Tas ir radījis nopietnas vides problēmas, piesārņojumu, resursu trūkumu un klimata pārmaiņas pasaulē. Šī pieeja ir neefektīva, jo tā ne tikai iznīcina dabas resursus, bet arī to rezultātā rada negatīvu ietekmi dabai. Lai šo problēmu risinātu ir viens ļoti vienkāršs un efektīvs risinājums – aprites ekonomika.

Kas ir aprites ekonomika?

Aprite ekonomika piedāvā alternatīvu lineārai ekonomikai, piedāvājot ciklisku resursu pārstrādi, kas rezultātā likvidē jaunu resursu izmantošanas nepieciešamību. Turklāt, netiek radīti lieki atkritumi, kas nozīmē, ka netiek piesārņota vide. Aprites ekonomikas principi rada ciklu, kurā no dabas resursiem tiek izveidots produkts, patērētājs to izmanto, tas tālāk tiek šķirot un beigās tiek pārstrādāts, radot jaunu produktu. Šis process palīdz novērst dabas piesārņojumu un visas tā negatīvās sekas, kā arī rada ekonomisku ieguvumu un piedāvā iedzīvotājiem jaunas darba iespējas modernos pārstrādes uzņēmumos, kas nodarbojas ar atkritumu pārstrādi.

Aprite ekonomikas mērķis ir radīt sistēmu, kas sadarbojas ar dabu un rada gan ekonomisku ieguvumu, gan ilgtspēju dabā un pasaulē. Šis ekonomikas modelis balstās uz trim galvenajiem principiem: atkritumu un piesārņojuma novēršana, produktu un materiālu vairākkārtēja izmantošana un dabas atjaunošana. Šie kritēriji ilgtermiņā var radīt lielu ieguvumu, gan uzņēmumiem, kuri iegūst spēju atkārtoti izmantot resursus un pārstrādāt produktu, kā arī dabai, kas ievēro mazāk piesārņojumu. Un, lai gan īstermiņā aprites

ekonomikas ieviešana nav tik vienkārša un var radīt uzņēmumiem problēmas, tās ilgtermiņa ieguvumi ir nenoliedzami un gandrīz neizbēgami.

Aprites ekonomika garantē resursu efektīvu izmantošanu, produktu ilgmūžību un atkritumu apjomu samazināšanu. Tas atšķiras no tradicionālā ekonomikas modeļa, kurš paredz, ka resursi tiek iegūti, izmantoti un pēc tam izmesti, radot vides piesārņojumu un atkritumus. Ar aprites ekonomikas pieeju produkti tiek izstrādāti tā, lai tie būtu labojami un atkārtoti lietojami, kā arī pārstrādājami, tādējādi pagarinot to dzīves ciklu un samazinot vajadzību pēc jauna produkta ražošanas, kas radītu lieku dabas resursu patēriņu. Šī sistēma palīdz samazināt dabas resursu izsīkumu, veicina ilgtspējīgu ražošanu un aicina sabiedrību izvēlēties pārstrādātus un videi draudzīgus produktus, jauno izstrādājumu vietā.

Kā ieviest aprites ekonomiku?

Lai ieviestu aprites ekonomiku ir nepieciešama sadarbība gan no valdības, gan no uzņēmumu un ražotāju puses. Valdība spēj ieviest likumus, regulas kas padara aprites ekonomiku finansiāli vēlamu un rada stimulu uzņēmumiem nodarboties ar produktu pārstrādi un otrreizēju lietošanu. Protams, ražotājiem ir jābūt vēlmei ne tikai radīt finansiālu ieguvumu, bet arī pozitīvi ietekmēt vidi un tās ekosistēmu.

Aprites ekonomikas veicināšanai ir būtiski radīt likumus, kas rada nepieciešamību pārstrādāt un otrreizēji izmantot resursus. Piemēram, Eiropas Savienība ir izstrādājusi ‘‘Circular economy action plan’’, kas nosaka atbilstošās darbības, lai veicinātu aprites ekonomiku. Šis plāns iekļauj konkrētus mērķus plastmasas, elektronikas un apģērba pārstrādei, un arī norāda veidus, kā šos resursus var padarīt pēc iespējas ilglaicīgākus. Šis plāns ir daļa no ‘‘The European Green Deal’’ jeb zaļā kursa, kas ir Eiropas Savienības projekts, kura mērķis ir padarīt Eiropu par klimatam draudzīgu kontinentu. Šāda veida likumu ieviešana var radīt uzņēmumiem, kas ražo produktus, lielāku vēlmi nodarboties ar pārstrādi, ja rezultātā viņiem tiek solīti lieli biznesa panākumi.

Ekonomiski stimuli var būt efektīvs instruments, lai veicinātu aprites ekonomiku. Nodokļu atvieglojumi uzņēmumiem, kas izmanto pārstrādātus materiālus vai remontē produktus, var motivēt ražotājiem pielāgoties aprites ekonomikas modelim. Piemēram, Zviedrija ir ieviesusi nodokļu samazinājumu preču remontam, lai mudinātu cilvēkus ilgāk izmantot esošās preces un taupītu jaunus ražojumus. 2017. gadā Zviedrijā tika samazināta PVN likme no 25% līdz 12% dažādu veidu remontdarbiem, piemēram, apģērba un apavu labošanai.

Lai veicinātu aprites ekonomiku un resursu pārstrādi, ir nepieciešama arī sabiedrības aktīva iesaiste. Cilvēkiem ir jānodarbojas ar atkritumu pārstrādi, jāatbalsta pārstrādes produktu ražotāji un jāizmanto viņu produkti, lai veicinātu uzņēmumu izaugsmi. Tādēļ ir nepieciešams informēt cilvēkus par aprites ekonomiku un finansēt informatīvas kampaņas un reklāmas ar mērķi cilvēkus informēt par resursu pārstrādi un radīt viņos interesi. Turklāt, valdības var padarīt pārstrādātus produktus pieejamākus, lētākus un reklamētākus, lai sabiedrība tos izvēlētos jaunus izstrādājumu vietā.

Aprites ekonomikas piemēri pasaulē

Daudzās valstīs aprites ekonomikas ieviešanas atbalsts turpina augt un politiķi sāk izrādīt lielāku interesi. Eiropas Savienība un citas attīstītas ekonomikas, piemēram ASV un Ķīna, veicina atkritumu pārstrādi un vides saudzēšanu, lai padarītu zemeslodi ilgtspējīgāku. Ilgtermiņā šie principi ne tikai palīdz aizsargāt dabu, bet arī veicina inovācijas un ekonomisko izaugsmi. Valstis un uzņēmumi, redzot šo potenciālu, turpina investēt vairāk laika un resursus šajā modelī.

Aprites ekonomiku var šobrīd sastapt dažādās lielās ražošanas nozarēs. Kā piemēru var minēt apģērbu industriju, kuru gadiem ilgi ir nomocījusi ātrā mode un tās sliktā ietekme videi. Green Energy Hub dati norāda, ka katru gadu ātrās modes industrija rada aptuveni 92 miljonus tonnu tekstila atkritumu, kā rezultātā tiek negatīvi ietekmēta ūdens un gaisa kvalitāte. Tomēr, mūsdienās vairāki uzņēmumi cenšas aktīvi izmantot nolietotu apģērbu, lai radītu jaunu, kā arī tiek aktīvi reklamēta lietotu apģērbu atjaunošana un pārdošana par lētāku naudu, kā rezultātā nav nepieciešams tik liels apjoms jaunu apģērbu. ASV apģērbu ražotāji "Patagonia" un "Levi's" ir ieviesuši ilgtspējīgas pārstrādes metodes modes industrijā, veicinot apģērbu atjaunošanu un atkārtotu izmantošanu. Tas palīdz mazināt tekstilnozares radīto negatīvo ietekmi uz dabu un padara apģērbu ražošanu ekoloģiskāku.

Vēl arī var minēt tehnoloģiju industriju, kura produktu ražošanā sāk ieviest aprites ekonomikas principus. Elektroniku ražotāji cenšas izmantot tikai vienu materiālu, lai padarītu produkta pārstrādi vieglāku, kā arī ir uzstādījuši mērķi padarīt elektroierīces izturīgākas un ilgstošākas. Japānā var sastapt elektronikas ražotājus, kas ir šākuši parstrādāt 90% savu elektroniku un no tām ražo jaunu produktu. Piemēram, Sharp Corporation 2023. gadā pārstrādāja vairāk nekā 2,26 miljonus vienību, kuru starpā bija dažādas elektronikas, piemēram televizori, ledusskapju u.c. Tas ievērojami samazina pieprasījumu pēc jauniem resursiem, kas ir draudzīgi gan ekonomikai, gan dabai. Citi nozīmīgi piemēri ir Zviedrija, kurā var sastapt

nodokļu atlaides dažādu produktu, piemēram elektroniku vai mēbeļu labošanai, lai veicinātu to atkārtotu lietošanu, un Francija, kas aizliedz izmest pārtiku un tā vietā to ziedo vai izmanto kāda produkta ražošanā.

Viens no galvenajiem aprites ekonomikas piemēriem pasaulē ir Nīderlande, kura līdz 2050. gadam ir noteikusi mērķi pāriet uz pilnīgu aprites ekonomiku. Nīderlandes valdība plāno attīstīt pilsētas ar aprites ekonomikas principiem, piemēram, ražojot mājas un ēkas no pārstrādātiem resursiem, kā arī radot ilgtspējīgus pārtikas ražošanas modeļus. Nīderlandes pilsēta Oosterwold liek iedzīvotājiem izmantot vismaz pusi no savas zemes pārtikas audzēšanai. Šis projekts veicina resursu ilgtspēju un ļauj jebkurai cilvēkam iesaistīties aprites ekonomikā. Citas lielas valstis, kā piemēram, Ķīna, cenšas ieviest aprites ekonomiku savā ‘piecu gadu plānā’, kas ir radījusi globālu uzmanību pret aprites ekonomiku, kā arī ASV turpina aktīvi ieviest aprites ekonomiku valsts ietekmīgākajās nozarēs un uzņēmumos.

Aprites ekonomikas ieguvumi

Iemesli, lai uzsāktu aprites ekonomiku, ir neskaitāmi, bet vissvarīgākā ir spēja palīdzēt dabai. Nodarbojoties ar atkritumu un resursu pārstrādi, cilvēki var samazināt piesārņojumu dabai, mazinot oglekļa emisijas atmosfērā un likvidējot dažādu akritumu slikto ietekmi, kuri nav bioloģiski noārdāmi, piemēram, plastmasa, kura spēj izturēt tūkstoš gadus. Ja plastmasas piesārņojums tiktu likvidēts, tad pasaulē strauji augtu zemes un arī ūdens kvalitāte. Līdzīgi arī elektronisko atkritumu pārstrāde spētu ievērojami samazināt ķīmisku vielu, piemēram, svina nokļūšanu ūdenī un gaisā, kas būtu labvēlīgi gan videi, gan arī tās iedzīvotājiem.

Aprites ekonomika var palīdzēt samazināt gaisa piesārņojumu. Kā jau minēts iepriekš, tradicionālās ražošanas metodes rada lielu oglekļa dioksīda emisiju daudzumu, kas veicina negatīvas klimata pārmaiņas. Piemēram, modes industrija rada aptuveni 10% no pasaules kopējām oglekļa dioksīda emisijām. Pārejot uz ilgtspējīgu ražošanu, piemēram, izmantojot pārstrādātu audumu, varētu ievērojami samazināt šīs emisijas un uzlabot gaisa kvalitāti pilsētās.

Aprites ekonomika arī radītu jaunas inovācijas un tehnoloģijas, kuru vadīšanai būtu nepieciešami speciālisti un cilvēku inteliģence. Rezultātā, cilvēkiem būtu vairāk darba vietas. Ellen MacArthur Foundation dati norāda, ka aprites ekonomikas attīstība var radīt miljoniem jaunu darbavietu visā pasaulē. Šāds darba vietu skaits pozitīvi mainītu neskaitāmu cilvēku dzīves, samazinot nabadzības līmeni.

Aprites ekonomikas nākotne

Aprites ekonomika kļūst par arvien lielāku cilvēces nākotnes sastāvdaļu un tā ir nozīmīga daļa vairāku lielvalstu nākotnes plāniem. Pasaule laika gaitā kļūst arvien ciešāka ar atkritumu pārstrādi un resursu taupīšanas metodēm, nodrošinot ilgtspējīgu resursu izmantošanu. Valdības un uzņēmumi vairāk iegulda finanses jaunās inovācijās un jaunos biznesos, kas veicina produktu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi. Šī pieeja ir ne tikai videi draudzīga, bet tā arī kļūst arvien finansiāli vēlamāka.

Politikā tādi projekti kā "Eiropas Zaļais kurss" mudina valstis īstenot aprites ekonomikas principus, piemēram, ieviest stingrākus atkritumu pārstrādes standartus un veicināt ilgtspējīgu ražošanu. Eiropas Zaļais kurss veicina Eiropas valstu nodarbošanos ar aprites ekonomiku un palīdz Eiropas valstīm ieviest jaunas pārstrādes metodes, kas ir energoefektīvas un labai draudzīgas. Eiropas Savienība vēlas līdz 2050. gadam būtiski ieviest aprites ekonomiku savās dalībvalstīs. Piemēram, 2020. gadā Eiropas savienība izvirzīja mērķi līdz 2030. gadam divkārtot aprites materiālu izmantošanas rādītāju (CMUR) no 11,7% līdz 23,4%. Šādi finanšu modeļi laika gaitā kļūst arvien sastopamāki citur pasaulē, kā piemēram Ķīnas piecu gadu plānā. Turklāt var minēt jauno tehnoloģiju attīstību, piemēram, bioloģiski atkritumi, 3D drukāšana un ūdens attīrīšanas sistēmas, kas visi palīdz samazināt piesārņojumu vidē. Šīs tehnoloģijas kļūst par ražošanas būtisku sastāvdaļu un drīz būs neaizvietošanas.

Galvenokārt, tomēr, aprites ekonomikas nākotne būs atkarīga no sabiedrības iesaistes. Cilvēku iniciatīvs un videi draudzīgi paradumi būs būtiska nākotnes sastāvdaļa un noteiks to, kāda pasaule izskatīsies pēc daudziem gadiem, tāpēc ir svarīgi aktīvi informēt cilvēkus par vidi un tās saudzēšanu, un mums, kā sabiedrībai ņemt vērā piesārņojuma sekas un tās censties novērst.

Secinājumi

Aprites ekonomika ir būtisks risinājums, lai samazinātu vides piesārņojumu, efektīvāk izmantotu mums pieejamos resursus un veicinātu ilgtspējīgu nākotni. Pāreja uz aprites ekonomiku radītu būtiskus uzlabojumus gan vides kvalitātē, gan arī ekonomiski. Tiktu radītas jaunas tehnoloģijas, attīstītas sabiedrībā būtiskas nozares un parādītos jaunas darba vietas kur cilvēkiem strādāt. Valdību, uzņēmumu un cilvēku sadarbība spētu padarīt aprites ekonomiku par globālo standartu, veicinot ilgtspējīgu nākotni esošajai paaudzei un arī nāvajām paaudzēm. Galu galā, ja mēs vēlamies redzēt ilgtspējīgu un zaļu nākotni, tad aprites ekonomika ir būtiska.

https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

<https://www.theguardian.com/environment/2024/nov/28/oosterwold-dutch-suburb-where-residents-must-grow-food-on-at-least-half-of-their-property>

<https://africarenewal.un.org/en/magazine/plastic-man-turning-trash-treasure>

<https://www.consilium.europa.eu/lv/policies/european-green-deal/>

<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/>

<https://www.eea.europa.eu/publications/how-far-is-europe-from>